

ГРУПУВАННЯ ТА ОБЛІК ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ У СФЕРІ ПОСТАЧАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

Діюча система обліку на досліджуваних пивоварних підприємствах не передбачає виділення окремих рахунків чи субрахунків для відображення сум трансакційних витрат, оскільки їх фіксація не є обов'язковою, а в деякій мірі така інформація взагалі прихована (наприклад, представницькі витрати на організацію зустрічей тощо). Разом із тим, будь які дані про трансакційні витрати в процесі постачання є надзвичайно важливими, оскільки дадуть можливість менеджерам реально простежити причинно-наслідковий зв'язок між величиною цих витрат та сумою отриманого прибутку (або збитку).

Значна кількість сучасних досліджень трансакційних витрат направлена на вивчення методик визначення їх величини на макрорівні, а не з позицій підприємств (фірм, інститутів), що є негативним. А виділення та групування трансакційних витрат у процесі постачання взагалі не досліджувалися, хоча зрозуміло, що нехтувати такою інформацією не слід. Цікавою є методика визначення розміру сукупних трансакційних витрат підприємства шляхом виявлення і підсумування умовно-постійних, умовно-змінних і разових трансакційних витрат, яка запропонована Булеєвим Н.П., а дані для розрахунку необхідно черпати із бухгалтерської звітності. При цьому зазначає, що трансакційні витрати частково збігаються із непродуктивними витратами, але не є цілком ідентичними їм [1, с. 48]. З іншого боку, оскільки законодавчо регламентованих вказівок щодо обліку таких витрат на даний час немає, то компромісним рішенням даної проблеми, на думку Литвиненко В.С., є побудова системи управлінського обліку трансакційних витрат, яка працюватиме за наступним алгоритмом:

- визначення інформаційних потреб менеджменту конкретного підприємства,
- визначення об'єктів обліку, визначення статей обліку трансакційних витрат [2].

Звичайно, такий варіант обліку також не знайде свого відображення на рахунках бухгалтерського обліку, а інформацію необхідно накопичувати у додаткових реєстрах, що призведе до трудомісткості облікових процедур. Проте, активний розвиток автоматизованих форм бухгалтерського обліку може значно спростити одержання таких даних, а додаткова інформація дозволить приймати правильні та обґрунтовані управлінські рішення.

Розгляд структури витрат за критерієм операційних та трансакційних є особливо актуальним у постачальницькій діяльності. На думку колективу авторів [3] такий підхід дає змогу скоротити непродуктивні витрати підприємства, водночас забезпечивши потрібний рівень взаємодії підприємства та суб'єктів зовнішнього середовища [3, с. 45].

Виходячи із цієї думки, можемо стверджувати, що поняття трансакційних витрат тісно пов'язане із організацією процесу постачання, які являють собою понесені витрати на пошук необхідної інформації про необхідні матеріальні цінності для забезпечення ведення статутної діяльності підприємства, що потребує часу та зусиль. Для здійснення пошуку інформації про ймовірних постачальників та можливості співпраці із ними підприємству необхідно здійснити ряд операцій, кожна з яких може обходитися йому дуже недешево та супроводжуватися помилками і втратами. Звідси випливають різноманіття видів трансакційних витрат, необхідність їх групування та повного висвітлення у системі обліку. Для цього слід розробити механізм не лише первинного відображення, а й синтетичного та аналітичного обліку, що у свою чергу дасть змогу управлінському апарату проводити аналітичні та контрольні процедури щодо регулювання їх обсягу.

Проводячи дослідження у сфері групування трансакційних витрат у процесі постачання та підсумовуючи думки ряду науковців, можемо виділити наступні шість груп витрат:

1. Витрати з пошуку інформації. Складаються з витрат часу і ресурсів, необхідних для ведення пошуку, а також з витрат, пов'язаних з неповнотою, недосконалістю, неналежною якістю одержуваної інформації тощо. При чому у цій групі слід виділити два види витрат: витрати на ознайомлення із якомога більшою кількістю варіантів, що є у наявності для вибору найкращого, або витрати на поглиблене вивчення лише якогось одного варіанту.

2. Витрати на ведення переговорів, їх юридичний супровід та перевірку надійності контрагента. Чим більше учасників угоди і чим складніший її предмет, тим вище й ці витрати. Невдало укладені, погано оформлені і ненадійно захищені договори на поставку є потужним джерелом таких витрат.

3. Витрати вимірювання. Виникають тоді, коли постає проблема вибору того чи іншого варіанту рішення. Оцінка властивостей та якостей матеріальних цінностей може здійснюватися на стороні як продавців, так і покупців. Щоб уникнути нераціонального дублювання необхідно вимірювання проводити один раз (тим, хто здатний робити це з меншими витратами).

4. Витрати відновлення прав власності, формування загального поля взаємодії як умова досягнення зовнішнього ефекту. У цю категорію входять витрати часу і ресурсів, необхідних для відновлення порушених прав, а також витрати від ненадійною захисту своїх прав.

5. Витрати опортуністичної (недобросовісної) поведінки – поведінки, що порушує умови угоди або націлена на отримання односторонніх вигод на шкоду своєму діловому партнеру. У цю групу потрапляють витрати у випадки брехні, обману, шахрайства і т.д. Витрати цього типу пов'язані з труднощами точної оцінки післяконтрактної поведінки іншого учасника угоди.

6. Витрати організаційних структур. Цим терміном позначають витрати, які супроводжують прийняття рішень всередині підприємств та залежать від ієрархічної драбини суб'єктів. Якщо учасники рівноправні, то рішення приймаються спільно шляхом голосування. В іншому випадку – вищі односторонньо приймають рішення, які обов'язкові до виконання для нижчестоящих. Але у обох випадках прийняття рішень відсутня мінімальна гарантія ефективності угоди

Розпорошеність інформації про зазначені витрати між великою кількістю рахунків (наприклад, 20/ТЗВ «Транспортно-заготівельні витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші операційні витрати», 39 «Витрати майбутніх періодів» та ін., на яких відображаються витрати на постачання), викидає її з поля зору вітчизняної системи управління витратами. Тобто отримання необхідної інформації про такі витрати на жаль не забезпечується вітчизняною законодавчо-регульованою системою обліку. Тобто завдання організації обліку трансакційних витрат у сфері постачання, їх аналізу, контролю та регулювання залишається для команди менеджерів відкритим та потребує негайного вирішення для кожного конкретного підприємства, враховуючи умови у яких вони функціонують.

Література

1. Булеев Н.П. Управление трансакционными издержками в переходной экономике / Н.П.Булеев. – Донецк, 2001. – 154с.

2. Литвиненко В.С. Класифікація трансакційних витрат для цілей побудови системи бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / В.С.Литвиненко – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2010_1/11_Litv.pdf

3. Управление затратами підприємств: Монографія / Г.В.Козаченко, Ю.С.Погорелов, Л.Ю.Хлапъонов, Г.А.Макухін. – Київ: Лібра, 2007. – 320с.